

κτῆ αλλά νόμιμη μορφή— με ανακεφαλαιωτικό, πάντοτε, κατά περιόδους χαρακτηριστήρα.

Ο εθνικός και πολιτικός ορίζοντας της Ελλάδας, στα χρόνια που μελετάμε (1945-1949), υπήρξε ιδιαίτερος σκοτεινός. Με πολλές πηγές να παραμένουν απρόσιτες, δεν έχουμε λόγους να θεωρούμε πως έχει προϋποθέσεις αντικειμενικότητας η αποτίμηση και η εκτίμηση των γεγονότων. Κάποιες εργασίες, με τη χρονική απόσταση που τους παρέχεται και με διασταυρώσεις των πηγών, επιτρέπουν ενδεχομένως κάποιες εξ αυτών να πιστωθούν ως “προσεγγίσεις εκείνης της κατατεθειμένης πραγματικότητας”, είδωλο μιας ‘αλήθειας’ ούτως ή άλλως ‘ανύπαρκτης’.

Αν όμως η βία είναι μαμή της Ιστορίας, από την έκπτωση του ανθρώπου εκ του Παραδείσου και εντεύθεν, παρά ταύτα, δεν έπαιψαν να παράγονται πνευματικά έργα, που δεν ήταν γεννήματα της βίας, αν και αντιμετώπιζαν τις ‘τανάλιες’ της.

Δεν είναι συνεπώς ανεξήγητο ότι στα χρόνια του ετεροκαθορισμένου εμφυλίου πολέμου παράχθηκαν βιώσιμα έργα και ‘λόγου σημαντικά’. Πιθανή αιτία η επί οκτώ χρόνια επιβολή της λογοκρισίας, που συνεχώς ανέβαλε την έκδοση έργων των οποίων η καταδίκη ήταν αναμενόμενη. Είναι δεδομένο ότι έργα τινά τα περιέκοψε η λογοκρισία, νόμιμο τέκνο της βίας, όπως επί Κατοχής: τον «Πρόλογο» του *Λυρικού Βίου* του Σικελιανού ή, επί δικτατορίας Μεταξά: τμήματα από μυθιστόρημα του Γ. Θεοδοκά. Δεν μπορεί όμως να ξέρει κανείς πόσων τυχόν άλλων η έκδοση δεν κατέστη δυνατή και τελικά με την πάροδο των χρόνων ματαιώθηκε η εμφάνισή τους. Τείνω να πιστέψω ότι το έργο ενός συγγραφέα που έχει χρονολογία γέννησης, με την πιθανότητα να απαγορευθεί η έκδοσή του από τη λογοκρισία, μοιραία οδηγείται σε ματαίωση της γραφής του. Οι μοσχοβιτικές ‘Σάμιζνταντ’ και οι γαλλικές κατοχικές ‘εκδόσεις Μεσονυκτίου’ υπήρξαν οριακά φαινόμενα αντίστασης στις διεθνείς λογοκρισίες.

Συλλογίζομαι και μια διαφορετική περίπτωση: Είναι γνωστό ότι τα τρία ποιήματα από τον *Ήλιο τον πρώτο* του Ελύτη, που αφαιρέθηκαν από την κατοχική λογοκρισία, τα συναντάμε τελευταία στη σύνθεση *Η Καλοσύνη στις Λυκοποριές*. Ίδού λοιπόν ένα πρόβλημα που φέρει την ποίηση να έχει εμπλακεί στα γρανάζια της λογοκρισίας και να διαφοροποιείται ανάλογα με τα κοινωνικά συμφραζόμενά της. Πώς δηλαδή; Ισχυρίζομαι ότι η λειτουργία των τριών ποιημάτων μέσα στη συλλογή *Ήλιος...* δεν μπορεί να ταυτίζεται με τη λειτουργία τους στην *Καλοσύνη...* Ο ποιητής μάς ενέπλεξε σε ένα πρόβλημα που θα παραμείνει εξ υποθέσεως άλυτο.

Η τελευταία γραφή στην *Πριγκηπέσσα Ιζαμπί* του Άγγ. Τερζάκη το 1945, της οποίας η πρώτη γραφή δημοσιεύεται σε διαδοχικές επιφυλλίδες στην εφημ. *Η Καθημερινή* του Γ. Βλάχου το 1936, αποτελεί μεικτό είδος διαδοχικών επεξεργασιών που αντιπροσωπεύουν διαδοχικές συνειδήσεις.

Στο μυθιστόρημα *Λεωνής* του Γιώργου Θεοδοκά, η λογοκρισία της δικτα-

